סימן כז

עד מחלל שבת

פרק א: נאמנות אדם לומר על עצמו כהן אני

פרק ב: נאמנות מחלל שבת להעיד על כהונה

מעשה באדם שחזר בתשובה ואביו שעדיין אינו שומר תורה ומצוות כלל ואף מחלל שבת בפרהסיא, מספר כי הסבא אמר שהוא כהן, ונשאלה השאלה האם מסתמכים על עדותו של מחלל שבת להחשיבו ככהן, לאוסרו לנשים הפסולות לכהונה, ולחייבו לעלות לדוכן ולברך ברכת כהנים.

בשאלה זו הנדונים הם:

[א] נאמן אדם לומר על עצמו שהוא כהן.

[ב] נאמנות מחלל שבת להעיד על כהונה.

פרק א: נאמנות אדם לומר על עצמו כהן אני

- א -

הרמב"ם (איסורי ביאה פרק כ הלכה יג) כתב: "מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני, אינו נאמן. ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את כפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד". והקשה עליו הרמ"ך (הובא בבית יוסף, אבן העזר סימן ג סע' א) "תימה דמנהגינו להאמינו לקרות בתורה ראשון, וכן הדין נותן, דלא איכפת לן אם יקרא ראשון, מאי אמרת שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה, כולי האי לא חיישינן בתרומה דרבנן". כלומר, בזמן שחיוב תרומה היה מהתורה, אכן היה מקום לחשוש שאם נאמין לדבריו שהוא כהן ויעלוהו לתורה, יתנו לו תרומה, והוא יכשל באיסור דאורייתא של זר האוכל תרומה. אולם בזמן הזה שחיוב תרומה הוא רק מדרבנן, לא חוששים למכשול העלול להיות כפועל יוצא מכך שנאמין לדבריו שהוא כהן, ולכן מי שבא ואמר שהוא כהן, נאמן.

להלכה, המחבר בשלחן ערוך (אבן העזר סימן ג סע' א) פסק כדעת הרמב"ם: "מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני, אינו נאמן. ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו".

אולם הרמ"א (שם) הכריע כדעת הרמ"ך: "ויש אומרים דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו בזמן הזה שאין לנו תרומה דאורייתא, שנחוש שמא יעלו אותו לתרומה. וכן נוהגים האידנא בכל מקום, שאין

נוהגים בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידי".

- ב -

והנה בדברי הרמ"א מתבאר כי נאמנות אדם לומר שהוא כהן היא רק בכל מה שנוגע לדינים מדרבנן, אבל לדיני התורה אכן אינו נאמן לומר שהוא כהן. ומעתה יש לתמוה כיצד כתב הרמ"א שעל פי נאמנותו מעלים אותו לתורה ראשון "ולישא את כפיו", והרי זר הנושא כפים עובר על איסור מהתורה, כדברי רש"י במסכת כתובות (כד, ב) "איסור עשה, כה תברכו (במדבר ו, כג), אתם ולא זרים, ולאו הבא מכלל עשה עשה". ואם כן לפי הרמ"א, כשם שבזמן שחיוב התרומה היה מהתורה, האומר "כהן אני" אינו נאמן היות ובדיני תורה אינו נאמן, כך גם היה צריך להיות שהאומר "כהן אני" אינו נאמן לשאת כפים על פי עדותו, כי הדבר גובל באיסורי תורה.

ואמנם מחמת קושיא זו, החלקת מחוקק כתב (אבן העזר שם ס"ק א) "ויש אומרים, דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו, הרמ"ך בעל דעה זו לא כתב רק לקרות בתורה ראשון, ונתן טעם לדבר דלא איכפת לן אם יקרא בתורה ראשון. כלומר דאין בזה צד איסור, רק מפני דרכי שלום כדאיתא במשנה בגיטין (נט, ב). אבל נשיאות כפים דאיכא איסור עשה, כמבואר בגמרא (כתובות כד, ב), בזה אין מקילין אף לדעת הרמ"ך". כלומר, גם הרמ"ך יודה שאדם הטוען שהוא כהן, אינו נאמן לשאת כפיו, כי יש כאן איסור עשה. ורק לענין קריאת התורה יהיה נאמן לומר שהוא כהן, כי אין בזה איסור, מאחר וזו תקנה דרבנן משום "דרכי שלום".

- ג -

אולם ערוך השלחן (אבן העזר סימן ג סע' ה) מיישב את שיטת הרמ"א, שהאומר "כהן אני" נאמן גם לענין נשיאת כפיים, ואף על פי שהדבר גובל באיסורי דאורייתא, שהרי "מדין תורה כל אדם נאמן על שלו אפילו בדבר שיש בזה חזקת איסור, כמו שנאמר ביו"ד סי' קכ"ז, והיה לו להיות נאמן גם בתרומה דאורייתא. אלא משום דמתרומה מעלין ליוחסין, וביחוסי כהונה עשו מעלות הרבה, לפיכך לא האמינו לו לא על תרומה דאורייתא, ואף גם לא על תרומה דרבנן, מפני מעלת הכהונה. ולכן בזמן הש"ס שהיה עדיין תרומה דרבנן לא האמינו לו בכל דבר, משא"כ עתה שאין אצלינו שום מין תרומה, ומדינא נאמן, לפיכך לא חששו לזה".

ביאור הדברים, בשו"ע (יו"ד סי' קכז סע' ג) נפסק "עד אחד נאמן באיסורים להתיר". והוסיף הרמ"א: "וכל דבר שלא אתחזק, לא להיתר ולא לאיסור, עד אחד נאמן עליו אפילו לאוסרו. וכל היכא דאתחזק דבר באיסור, כגון טבל או חתיכת בשר שאינה מנוקרת, אין העד נאמן עליו להתירו אלא אם כן בידו לתקנו. ואדם נאמן על שלו, אפילו היכא דאתחזק איסורא". והיות ויש לעד אחד נאמנות גם על איסורים ואפילו מדאורייתא, הוא נאמן גם להעיד על כהונה, ועל פי עדותו רשאי הכהן לעלות לדוכן. ולכן, מעיקר הדין היה מותר גם להאכילו תרומה מדאורייתא על פי עדותו. אולם בגלל שבענייני "יוחסין" עשו חכמים

"מעלות רבות", דהיינו גדרו סייגים שלא יעלו לכהונה מי שאינו כהן, החמירו חכמים שלא להאכיל תרומה על פי עד אחד המעיד על כהונה, היות ואם יראוהו אוכל תרומה, יחשבו שהוא כהן מיוחס. ולפיכך "לא האמינו לו לא על תרומה דאורייתא, ואף גם לא על תרומה דרבנן, מפני מעלת הכהונה. ולכן בזמן הש"ס שעדיין היתה תרומה דרבנן לא האמינו לו בכל דבר, משא"כ עתה שאין אצלינו שום מין תרומה, ומדינא נאמן, לפיכך לא חששו לזה". ומסיים ערוך השלחן: "ומכשול ליוחסין ליכא במה שמחזיק את עצמו לכהן, ולעתיד לבא יתגלה האמת, ואם כן אין שום חשש בזה".

להלכה הכריע המשנה ברורה (או"ח סימן קכח ס"ק א) כדברי הרמ"א שאדם נאמן לומר על עצמו שהוא כהן לענין נשיאת כפיים, כדבריו: "יש אומרים דמי שבא ואמר כהן אני, נאמן לישא כפיו. וכן המנהג".

ברם דבריו צ"ע, מדוע לא נחשוש גם בזמן הזה שמא ה"כהן" בעצם אינו כהן, והוא עלול להיכשל באיסור מהתורה של זר הנושא כפיו.

ע ע ע

פרק ב: נאמנות מחלל שבת להעיד על כהונה

בשו"ע (יו"ד סי' ב סע' ה) בהלכות שחיטה נפסק ש"מומר להכעיס אפילו לדבר אחד, או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא, דינו כעובד כוכבים". וכן נפסק בהלכות יין נסך לענין עדות מחלל שבת (יו"ד סי' קיט סע' ז) "מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה, חוץ מעבודת כוכבים וחילול שבת בפרהסיא, נאמן בשאר איסורים". ומפורש איפוא, כי המחלל שבת בפרהסיא אינו נאמן לעדות. ואי לכך גם כאשר מחלל שבת מעיד על אדם אחר שהוא כהן, ההלכה היא שאינו נאמן. ולכן בנדון החוזר בתשובה שאביו מחלל שבת בפרהסיא ומספר שסבו טען שהוא כהן, אין להסתמך על עדות זו להחשיבו ככהן [לאוסרו לנשים הפסולות לכהונה, ולחייבו לעלות לדוכן ולברך ברכת כהנים].

ואכן בשו"ת בית אבי (ח"ה סימן קלד) כתב בנדון בעל תשובה שהיה נשוי לנכריה שאחר כך נתגיירה, ואביו אמר לו שהוא כהן: "כד נעיין שפיר ליכא מקום להאמין לו [לאביו של הבעל תשובה שהוא עדיין מחלל שבת], כיון שהוא אינו מתנהג ביהדות כלל, והוא מופקר ומזיד לכל התורה כולה, ולא ניכר בו שום ניצוץ של תורת ישראל, ואיך נאמין לו שהוא כהן".

וכן נקט ידידי רבי מרדכי רלב"ג, דיין בבית הדין הרבני בתל אביב, בספרו שו"ת אבני משפט (סימן ג אות ט) בנדון אדם שרצה להתחתן עם גרושה אך "בת דודתו של אביו חילונית המחללת שבת בפרהסיא סיפרה לו, שכאשר חזרה לעיר מולדתה בפולין לאחר המלחמה הקימה מצבה על קברו של אביה [אחי סביו של

החתן], וסיפרה לאנשי חברה קדישא במקום, שאביה אמר לה בחייו כמה פעמים שהוא כהן, ולכן חרטו אנשי החברא קדישא ציור של נשיאות כפיים על גבי המצבה", והרב רלב"ג נשאל: "האם אשה שמחללת שבת בפרהסיא כשרה לעדות בתור עד אחד הנאמן באיסורים, שהרי היא מעידה שאביה שהוא אחי סבו אמר לה כמסיח לפי תומו שהוא כהן". ופסק: "מכיון שבמקרה דנן האשה המעידה ידועה ומוחזקת כמחללת שבת בפרהסיא, אינה נאמנת כלל, ואפילו בתורת עד אחד באיסורים".

- ה -

ומכאן לכאורה יש לתמוה על הוראה שהובאה בשמו של הגרי"ש אלישיב בכתבי תלמידו הרב בן ציון קוק.

מעשה שהיה כך היה: "תלמיד מהישיבה של רבי מרדכי אויערבך בתל אביב שחזר בתשובה, והסבא הוא מפולין. אביו מספר לו שהסבא היה אומר להם תמיד שהוא כהן. ומה שברבנות רשם עצמו כלוי זה מפני שידע שלכהן יש מגבלות של איסורים, ולא רצה שיגבילו אותו ואת ילדיו. הוא עלה ארצה מלודז' בגיל שמונה עשרה, ומאז פרק עול מצוות. הבחור ניסה לברר, אבל קברי אבות כבר נחרבו שם, והרב לאו שהוא יליד פולין שלח אותו למומחה למשפחות מפולין אך המומחה לא איתר את יחוס משפחתו, ושואל מה דינו".

הגרי"ש אלישיב שאל, האם הסבא ידע מה זה כהן. והתשובה היתה חיובית, כי הסבא היה בחור חסידי עד גיל שמונה עשרה. ומשכך אמר הגרי"ש: "הוא נאמן להעיד שהוא כהן, ואע"פ שבשעה שאמר זאת הוא כבר לא שמר מצוות, הוא נאמן שהוא כהן לכל דבר, ויכול לישא כפיו". ולאור המובא לעיל הוראה זו נראית תמוהה מאד, מדוע הסתמך הגרי"ש על עדות מחלל שבת בפרהסיא להעלות לכהונה על פיו.

ואמנם בשו"ת בנין ציון (החדשות סימן כג) כתב כי בזמנינו דינם של מחללי השבת בפרהסיא אינו כדין עכו"ם, אלא כ"תינוקות שנשבו", הנחשבים אנוסים. ובשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן כה) הסתמך הגרח"ע גרודז'ינסקי על דברי הבנין ציון, להכשיר עדים מחללי שבת בפרהסיא שחתמו על גט, לענין היתר אשה מחליצה במקום עיגון, בטענה שאינם פסולים לעדות כי יש להחשיבם להלכה כ"תינוקות שנשבו". אולם בנדון המעשה שעליו הורה הגרי"ש, המחלל שבת אינו יכול להיות מוגדר כ"תינוק שנשבה", הואיל ובנעוריו היה שומר תורה ומצוות. ולכן אין הוא יכול להיחשב כ"תינוק שנשבה".

ולכאורה קשה, מדוע הסתמך הרב אלישיב על מי שאינו שומר תורה ומצוות המעיד על אדם שהוא כהן, להחשיבו על פי עדות זו ככהן לכל דבר וענין.

- ו -

ונראה לתרץ על פי חידושו של האגרות משה (יורה דעה ח"א סימן נד) בענין נאמנות מחלל שבת בעדות: "בהיותי במוסקבה בשנת תרצ"ד נשאלתי בדבר שהאבות ניזונים במדינה הזאת בעוונותינו הרבים על

שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות וכל דבר איסור, ורובם הם כופרים בה' ובתורתו, ושבקי היתרא ואכלי איסורא. ואם כן אין נאמנים על איסורים, ואין להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר כשצריכים לבריאותם, וגם לא כל דבר מבושל. וחידשתי שיש מקום להקל להרבה אנשים, באם האב יודע וקים ליה בגוה דבתו וכלתו שלא יכשילוהו באיסור, משום דמכיר טבעה בידיעה ברורה, על ידי שניסה אותה הרבה פעמים וראה שאינה מכשילתו, מטעם שאינה רוצה לצערו, או שטבעה שלא להעביר אחרים על דעתם. יכול לסמוך עליה ולאכול מה שמבשלת בעדו מבשר וכל דבר, כשאמרה לו שהוא מבשר כשר, ובכלים שהזמינה עבורו. משום שלא נכנס זה בגדר נאמנות אלא בידיעה עצמית שהוא כראיה ממש, כיון שיודע בבירור שאינה משקרת לו".

מדבריו למדנו יסוד בגדר נאמנות מחלל שבת להעיד על איסורים, שהדין המובא לעיל בשו"ע שמחלל שבת אינו נאמן לעדות באיסורים, נאמר רק בדברים שצריך "נאמנות", ובזה למחלל שבת אכן אין נאמנות. אולם כאשר "קים ליה בגוה", דהיינו שהאדם מכיר את המחלל שבת ה"מעיד" בפניו עדות, ויודע בידיעה ברורה שהמחלל שבת אינו משקרו, ניתן להסתמך על דבריו של המחלל שבת. משום שההסתמכות על דבריו אינה "עדות" ואינה מוכיחה על נאמנות, אלא על ידיעה עצמית, אשר נחשבת כ"ראיה ממש".

כדבריו: "וצריך לומר דמצד נאמנות, היינו שאינו יודע בידיעה עצמית שאינו משקר, רק מחמת שהוא צדיק וחסיד יודעין שלא משקר, ויש להאמינו, אינו כלום להאמינו ביחידי, דהתורה נתנה גבול שאף משה ואהרן אין נאמנים ביחידי לדיני ממון, כמו כל אדם שהם בחזקת כשרות. ולא נתנה תורה לשיעורים, שכל אחד יאמין מי שרוצה, ולכן כל כח הנאמנות נתנה תורה לכל איש, שסתמו הוא בחזקת כשרות, כמו לצדיק וחסיד היותר גדול בעולם כמשה ואהרן, והצריכה דוקא שנים. אבל זהו רק מדין נאמנות שלא מכיר האיש וטבעו ומידותיו בעצם, רק מצד חזקתו, אבל אם יודע ומכיר את האיש בעצם מצד טבעותיו ומנהגיו שניסהו הרבה פעמים וראה שאינו משקר, אין זה מצד נאמנות, אלא הוא כראיה ממש כיון שהוא ידיעה עצמית שיודע ומכירו, שלא מצד חזקות".

ומכח זה פסק רבי משה את חידושו, שכאשר אדם מכיר ויודע שבתו או כלתו לא יכשילוהו במאכלות אסורות, הוא רשאי לאכול את המאכלים שהן תבשלנה עבורו, כי לא מסתמכים על עדותה אלא על ידיעה שלו הנחשבת כראיה, וזאת אע"פ שאין להם נאמנות רגילה, שהרי הם מחללי שבת וכופרים בה'.

- ז -

רבי משה כתב תשובה נוספת (אגרות משה ח"ב סימן מג), שבה חידד את הדברים וקבע שניתן להסתמך על עדות מחלל שבת לא בתורת "נאמנות" אלא כ"ידיעה עצמית", רק במקום שיש ידיעה והכרה ברורה, כדוגמת אב המכיר את בנו או כלתו, או בעל המכיר את אשתו.

רבי משה דן "בדבר אחד שאינו שומר מצות התורה וגם מחלל שבת, אבל בני העיר מחזיקים אותו לאיש נאמן מאד שברור להם שלא ישקר. וגם מעלת כב' מחזיק אותו לנאמן, והוא מוכר בשר, אם יש להאמינו

כשאומר שמה שנותן להלוקח הרוצה דוקא בבשר כשר הוא בשר כשר". וכתב רבי משה: "הנה בעצם הא ליכא נאמנות למחלל שבת בפרהסיא אף כשהוא לתיאבון, כדאיתא בשו"ע יו"ד סימן קי"ט סעיף ז'. ונשאר רק מצד שמכירים אותו שאינו משקר, שלכן אף שאין לו נאמנות מדין נאמנות התורה, אולי יש להאמינו מדין קים ליה בגויה, שחידשתי בספרי אגרות משה חלק יו"ד סימן נ"ד, מטעם שאין זה ענין נאמנות אלא ידיעה עצמית שהוא כראיה ממש. אבל על זה צריך ידיעה ברורה כהא דבעל שמכיר את אשתו, שהוא איתה תמיד... וכאב את בנו".

ומשום כך פסק האגרות משה: "ידיעת בני העיר את האיש ההוא לאינו משקר, ודאי לא שייך שידעו בידיעה ברורה כראיה ממש. דאף שאמר איזה פעמים למעלת כב' שאינו רוצה לאכול בשר שעברו ג' ימים אף בהודח שאין לו עבורו בשר, ודאי יש לתלות בהרבה דברים שטוב לפניו לומר עתה האמת, אבל כשיזדמן שאין לו צורך להגיד האמת אפשר שישקר, כגון שיחסר לו בשר כשר יתן להלוקחים בשר נבלה בידעו שיסמכו עליו ולא יחקרו אחריו. וכבר ידוע הרבה מעשים באנשים שהחזיקום לנאמנים, ולבסוף נודע שמכרו בשר נבלה. ולבד זה הא חזקה לומר על מי שאינו משקר מצד טבעו בלא יראה מהשי"ת, שגם עתה לא משקר ודאי לא שייך, כי הרבה פעמים משנה האדם את טבעו בעצמו ובהשפעת אחרים ומצד תאוות אחרות. אלא רק באב את בנו ואיש את אשתו, שהידיעה היא תמידית. ומטעם זה גם שם לא אמרתי להתיר אלא לאנשים חלושים ובשעת הדחק, משום דאולי ידיעתו היא מזמן שיש לחוש שהוחלף טבעה. והכא שהידיעה ודאי אינה תמידית, ויותר נוטה שאין להחשיב זה לידיעה ממש, אין לסמוך על זה כלל אף בשעת הדחק, וצריך להעמיד משגיח בחנותו".

ומבואר בדבריו כי הסתמכות על עדותו של מחלל שבת כ"ידיעה עצמית" היא רק במקום שיש ידיעה והכרה ברורה, כדוגמת אב המכיר את בנו או כלתו, או בעל המכיר את אשתו, ואין בכך פתח פתוח לכל עדות של מחלל שבת בפרהסיא.

- ח -

אולם בספר מענה לאגרות (סימן קז) אינו מסכים עם חידושו של האגרות משה, על פי המבואר בתוספות במסכת גיטין (ב, ב ד"ה עד אחד) "דילפינן מנדה דדרשינן בפרק המדיר (כתובות עב, ב) וספרה לה, לעצמה", שדין "עד אחד נאמן באיסורים" נלמד מנאמנותה של אשה לומר לבעלה שהיא טהורה ואינה נדה.

ולפי זה טען המענה לאגרות: "הרי אנן מצריכינן קרא וספרה לה לעצמה, שהאשה נאמנת על איסור נדה החמורה. ואי לאו האי קרא לא היתה נאמנת, ואע"ג שהבעל מכיר אותה לאשה מוחזקת בכשרות ובשמירת המצות. ואם כן אין לך קים לה בגוה יותר מזה, דאיך שייך לחוש על אשה שזהירה מעולם בכל איסורים שבתורה שתעבור על איסור נדה החמורה ביותר. וע"כ רק באשה מוחזקת בכשרות ושומרת הדת משתעי קרא, דאי עוברת על דת הרי מצוה לגרשה. ואם כן לדידיה [דהיינו לדעת האגרות משה] דמהני באיסורים קים ליה בגויה וידיעה עצמית מחמת שמכיר אותה ואת טבעה שאינה משקרת, למה לן קרא וספרה לה

לעצמה, הלא אין לך ידיעה עצמית גדולה מזו, שבודאי לא תעבור על איסור נדה החמור, והבעל שמכיר אותה היטב לאשה יראת ה' כל ימיה היה מוכן לישבע על זה. ומכל מקום אי לאו האי קרא, לא היתה נאמנת, ולא היינו סומכים על שום ידיעה עצמית בעולם".

המענה לאגרות טוען, כי על פי חידושו של רבי משה לא מובן מדוע יש צורך ללמוד מהפסוק "וספרה לה", שעד אחד נאמן באיסורים, ואשה נאמנת לומר לבעלה שהיא טהורה מטומאת נדה, כי לפי זה בעל המכיר באשתו שהיא אינה משקרת לו, יכול להאמין לה בגלל הידיעה העצמית שלו שהוא מכיר אותה ויודע שאינה משקרת, וידיעה זו נחשבת כראיה שלו, וכלל אין זה נוגע לנאמנות בתורת עדות מדין "עד אחד נאמן באיסורים", ומדוע יש צורך בלימוד של תוספות מהפסוק.

ולכן מסיק המענה לאגרות: "אלא על כרחך כיון דהא דעד אחד נאמן באיסורים הוי דין עדות ככל עדות שבתורה רק מה דבכל התורה הצריכה תורה שניים דוקא ובבית דין, הקילה תורה באיסורים להאמין אף אחד וגם שלא בבית דין. לא מהני ביה ידיעה ברורה, כמו דלא מהני ידיעה ברורה במקום דבעינן שני עדים בבית דין". ומסיים המענה לאגרות: "העולה מהנ"ל לדינא דחלילה לסמוך באיסורים על זה, ואין לזוז כחוט השערה ממה שנאמר בתלמוד ובפוסקים דבעינן לעדותו של עד כשר דוקא".

- ט -

אך לענ"ד טענת המענה לאגרות דחויה מעיקרה, ודברי האגרות משה שרירים וקיימים.

יש לחקור מדוע התורה האמינה לעד אחד שיהיה נאמן באיסורים, האם נאמנותו היא מדין "עדות". והיינו, שבדיני נפשות ודיני ממונות, דין הגדת וקבלת העדות הוא בשני עדים, כמפורש בפסוק (דברים יט, טו) "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר". ואילו באיסורים חידשה התורה בפסוק "וספרה לה, לעצמה", שעדות באיסורים כשרה גם בעד אחד.

או שנאמר, שחידוש התורה ש"עד אחד נאמן באיסורים" הוא, שבאיסורים נאמנותו אינה מדין "עדות", כי לעדות צריכים תמיד שני עדים. אלא באיסורים חידשה התורה שאין צורך ב"עדות" אלא ב"נאמנות", ועד אחד נאמן באיסורים. וכן נקט במפורש הנודע ביהודה (מהדורא תניינא חושן משפט סימן ד) שהביא ראיה לכך: "עד אחד הנאמן באיסורים, לאו מתורת עדות הוא, שהרי אשה וקרוב ובעל דבר בעצמו נאמנים". כלומר, העובדה שפסולי "עדות" כשרים לעדות באיסורים, מהווה ראיה ניצחת כי ההסתמכות על עד אחד באיסורים היא מכח נאמנות, ולא מחמת שהתורה חידשה שבאיסורים כשרה עדות של עד אחד.

ומעתה אין כל טענה בקושייתו של המענה לאגרות, מדוע יש צורך ללמוד מהפסוק "וספרה לה", שאשה נאמנת לומר לבעלה שהיא טהורה מטומאת נדה, ולא נאמר שיש לה נאמנות בגלל הידיעה העצמית שלו שמכיר שאינה משקרת, וידיעה זו נחשבת כראיה שלו. שכן אדרבה, פסוק זה נצרך ללמדנו את יסוד

הנאמנות של עד אחד, שהוא מכח נאמנות ולא בתורת עדות.

והיא גופא, למדו התוספות מהפסוק, והוא הבסיס לחידושו של רבי משה, שהואיל וההסתמכות על עד אחד באיסורים אינה בתורת עדות אלא מכח נאמנות, אב המכיר את בנו ובעל המכיר באשתו שאינם משקרים, יכולים להאמין להם בגלל הידיעה העצמית הנחשבת כראיה.

- י -

ואם כנים הדברים, על פי דרכו של האגרות משה, עלה בידינו חידוש.

אמנם בשו"ע (יו"ד סי' קיט סע' ז) נפסק כי מחלל שבת בפרהסיא אינו נאמן אפילו לעדות של עד אחד. אולם כאמור, כל זה בכל אדם, מה שאין כן אב המכיר את בנו או כלתו, או בעל המכיר את אשתו, יכולים להסתמך על עדות מחלל שבת כ"ידיעה עצמית".

ולפי זה נפתח פתח להבנת הוראת הגרי"ש אלישיב, כי ניתן להסתמך על אב שאינו שומר תורה ומצוות המעיד על אדם שהוא כהן, להחשיב את בנו על פי עדות זו ככהן, שכן לפי האגרות משה, הבן המכיר באביו שאינו משקר, יכול להסתמך על דברי אביו, כמבואר לעיל שאין מסתמכים על נאמנות האב אלא על ידיעת הבן הנחשבת כראיה שלו.

ומאחר ונתבאר בפרק א' כי להלכה הכריע המשנה ברורה (או"ח סימן קכח ס"ק א) כדברי הרמ"א שאדם נאמן לומר על עצמו שהוא כהן לענין נשיאת כפיים, הרי אנו בעצם מסתמכים על הבן האומר שהוא כהן מחמת הידיעה הברורה שמכיר באביו, ועל פיו ינהג ככהן לכל דבר וענין, ורשאי לשאת כפיו.